

ČAKAVSKA RİC*

Kot pove že sam naslov, naj bi revija v dveh številkah letno prinašala prispevke, ki zadevajo jezik, književnost (skupaj s književnimi prispevki) in kulturnozgodovinske spomenike čakavskega narečja. Ustanovitev take revije je bila le člen v verigi prizadevanj, da se raziskovanje tega kulturnega prostora, ki se ga je sicer lotevalo že veliko raziskovalcev, pospeši in razširi, da se odstranijo še številne bele lise, ki danes onemogočajo natančno sintezo. Nemajhna vrednost take revije je, da lahko postane osrednje glasilo, ki spodbuja sistematično delo, pa tudi študije in razprave se zbirajo na enem mestu. Po pregledu prvih dveh letnikov (t.j. prvih štirih števil) lahko ugotovimo, da prinaša marsikaj zanimivega. V prvem letniku prevladujejo jezikoslovni članki, v drugem jih skorajda ni (če izzamemo zbirko besednega in frazeološkega gradiva z otoka Prvića izpod peresa Anteja Kursarja).

Prva številka revije se začena s spominskim člankom Petra Šimunovića o življenju in delu pokojnega prof. dr. Mateja Hrasteja, navdušenega raziskovalca čakavske besede. — Božidar Finka je napisal več kot šestdeset strani dolgo pregledno študijo o čakavskem narečju. Zaradi pomanjkanja tovrstnih del bo gotovo prišla prav vsakomur, ki bi se rad vsaj v glavnih potezah seznanil s tem narečjem. Poleg standardnih poglavij (fonologija, morfologija) je prispeval še poglavje iz stilistike — to vsaj v tovrstnih študijah redko srečujemo — in poglavje o čakavski knjižni tradiciji. — S tem člankom se deloma prekriva razprava Opažanja o čakavščini Marka Uvodića Splećanina Stjepana Benzona. — Petar Šimunović za Hrvatsko zemljopisno nomenklaturu u dalmatinskom krškem području do kraja 15. stoljeća ugotavlja, da mora biti precej stara, žal pa je podatkov več šele od 15. stol. naprej. Slovani so se po naselitvi znašli v čisto novih zemljepisnih okoliščinah. Mestno življenje jih ni mikalo, naseljevali so se v okolici mest. Od Romanov so sprejeli razmeroma malo: *mir* »zid«, *mošulja* »staja«, *plaža/plaj* »strma obala« itd. Velika večina poimenovanj je domačih, nastalih včasih metaforično (*zatilje*, *ždrilac* ipd.), včasih s spremembo pomena (*oklad* »kamenom ogradjeno mjesto« < prv. »granjem ogradjene prostore«) itd. Poimenovanja zemljepisnih pojmov so se že zelo zgodaj začela spreminjati v toponime.

Druga številka se začena s Putančev o Apostilo uz Dictionarium quinque nobilissimarum Europae linguarum Fausta Vrančića. Pisec se loteva najstarejšega sh. slovarja (iz leta 1595). Posamezne sh. besede so že prej zašle v nekatere evropske slovarje (*Lexicon symphonum* Sigismunda Geleniusa Hrubýja, Register v Dalmatinovi Bibliji, Megiserjev slovar itd.). Zaradi Vrančićeve omembe, da je delo napisal »pred veliko leti, a v kratkem času«, so mnenja o času njegovega nastanka neenotna. Putanec meni, da je delo nastalo med letoma 1580—1585. To dokazuje z domnevo, da se »tek za petnaestak godina može govoriti kao o „mного godina“, in pa s trditvijo, da imata besedo *oklope* »oklep« pred njim le Dalmatin v Registru k Bibliji 1584 in pa protestantski proroci iz leta 1564. Taka trditev je sicer mogoča, tako dokazovanje pa ne zdrži kritike. Pisec trdi, da je jezik slovarja ikavska čakavščina (za

* 1—2, Matica hrvatska, Split 1971.

to našteva minimalno število potez, npr. $lj > j$, $d > j$, $i/e < \dot{e}$ po zakonu Jakubinskega ipd.), da pa se približuje štokavskemu govoru, ker ima poleg vprašalnega/oziralnega zaimka *ča* (*zač*) tudi zaimek *što* (*zašto*). V tem vidi začetke štokavskega standarda v sh. knjižnem jeziku.

Zarko Muljačić, ki se ukvarja predvsem z romansko-slovanskimi stiki v Dalmaciji, se predstavlja z novo etimologijo toponima *Božava*, zaselka na severozahodnem delu Dugega otoka. Petar Skok je to povezoval s toponimom *Božjakovina* in menil, da je ime nastalo zaradi bližnjega benediktinskega samostana. Muljačić pa iz novejših raziskav povzema, da tam nikoli ni bilo benediktinskega samostana. Arheološke najdbe celo kažejo, da je bilo na tistem kraju rimsko naselje, in sicer kljub Porfirogenetovi trditvi, da je v zadrsko-šibeniškem otočju naseljena le Vrgada. Toponim *Božava* se fonetično ne more povezati z nobenim romanskim leksemom. Na zemljevidu J. Giralda iz leta 1426 je zapisano doslej skrivnostno poimenovanje *Porto Alega*. Muljačić je ugotovil, da se v tem skriva ime rastline *ilex* (to je tudi fonetično pokazal), ki ji Slovani pravijo *crnika/črnika/čarnika*. Tej je zelo podobna neka druga rastlina *božikovina*, s katero so se Slovani lahko srečali še pred prihodom na Jadran in so z njo (kot bolj znano) kalkirali romansko *alego*.

B. Finka v prispevku Upotreba nepromjenjivih riječi u čakavskim govorima na Dugom otoku prihaja do zanimive ugotovitve, da se prislovi nagibajo k strukturi z odprtim končnim zlogom (zato jim odpadajo končni soglasniki) ali pa se podaljšajo s kakim členkom. Naj opozorimo na podaljšavo s *-to/-tu*, npr. *dito* < **kъdѣ-to* > bilo *gdje* (prim. vzporedno rus. tvorbo *gde-to* > *nekje*). Finka se posveča tudi medmetom in avulzivnim glasovom. Šteje jih za pomembno prvino govornega jezika, ker se z njimi dosega neposrednost in gospodarnost.

Prispevek P. Šimunovića Iz obalne toponomastičke sinonimike je teoretičen. Pisec se ne ukvarja z gradivom, temveč določa naloge obalne onomastike. Pravi, da so toponime predolgo obravnavali posamično in kot možno gradivo pri etimoloških raziskavah, premalo pa so jih obravnavali kot predmet posebne vede. V Dalmaciji so substratni toponimi ohranjeni predvsem za pomembnejše objekte, sprejeti pa so bili še v času slovanskega sožitja s staroselci. Ti toponimi so se normalno vrasli v današnji sestav. Več nevednosti povzročajo beneška in italijanska poimenovanja (npr. kalki po napačno razumljenih domačih imenih: *Aquaviva* nam. *Rakitovec* — razumljeno kot *rakija*), ker po uradnih spisih in zemljiških knjigah srečujemo ta, med prebivalci pa domača imena. Zato bi bilo treba več pozornosti posvetiti razmerjem med posameznimi toponimi, upoštevati bi bilo treba tudi toponomastično sinonimiko in jo pravilno presoditi, upoštevaje zgodovino vsakega toponima. Praktična vrednost takega dela bi se pokazala pri normiranju najprimernejšega toponima za splošno rabo na zemljevidih, katastrih itd.

Ante Šupuk v Antroponimnih hibridih ne prinaša bistvenih novosti, vrednost njegovega prispevka je v tem, da so hibridne tvorbe zbrane in klasificirane, njihov nastanek pa pojasnjen.

Revija Čakavska rič sicer dosega primerno raven, čeprav je opaziti, da še vedno išče svojo podobo. Uredniki bi morali zelo paziti, da ne bi prihajalo

do večjih vsebinskih prekrivanj člankov, vsaj v isti številki ne; članki bi se morali bolj dopolnjevati. Zeleli bi tudi, da bi se študije ukvarjale s predmetom bolj poglobljeno, kot pa se (npr. Putanec z Vrančičevim slovarjem: jezikoslovna razlaga tega leksikološkega dela ostaja prevelik torzo). Prav tako bi bilo treba prispevke takega tipa, kot so Kursarjeve Zabilježke..., sestaviti pregledneje. Tiste redke fonetične, morfološke idr. opazke so preveč fragmentarne in se zato zgublajo v gradivu, a tudi gradivo je premalo sistematično razvrščeno. Kljub tem pripombam pa naj revijo kot tako toplo pozdravimo, in želimo ji, da bi še naprej tako ali celo boljše opravljala svoje poslanstvo.

Alenka Šivic-Dular,

Filozofska fakulteta, Ljubljana

Blaž Jurišić

RJEČNIK GOVORA OTOKA VRGADE, UPOREJEN S NEKIM ČAKAVSKIM I ZAPADNOSTOKAVSKIM GOVORIMA, II*

Ta slovar je sestavni del monografije o govoru otoka Vrgade, izšle že leta 1966 pri JAZU. Vrgada je manjši severnodalmatinski otok med Zadrom in Šibenikom. Za prebivalce se domneva, da so se preselili sem v XVI. st. iz Ravnih Kotarjev, bili pa so najverjetneje čakaveci (današnji štokavci Ravnih Kotarjev so se priselili kasneje). Čeprav vrgadski govor pozna vprašalni/oziralni zaimek *što* (tudi *zašto*, poleg *zač*), ga po drugih potezah uvrščajo med srednječakavske govore.

Slovar tega govora je bil napisan že leta 1954, odtlej ga je pisec le izpopolnjeval. Besede, ki jih upošteva, so bile zapisane v zadnjih petdesetih letih. Gradivo ni bilo zbirano sistematično, ampak kakor je pač nanese. Tako lotevanje se zdi na prvi pogled površno, a je na določeni stopnji leksikologije, tj. pri določenem številu že zbranih osnovnih leksemov, edino smiselno, kajti beseda je živa, a sproži jo govoreča potreba v določeni situaciji. Pri tem je pomemben tudi psihološki moment: kadar govoreči vedo, da jih kdo opazuje, njihova govorica ni več pristna, če sploh še hočejo govoriti.

Čeprav je pisec sam otočan, je upošteval le tisto gradivo, ki so ga potrdili zapisi s terena. Tako ravnanje mu je narekovala bojazen, da ne bi podajal nepristnega, saj ne živi več v tem, temveč v sorodnem okolju. Tako stališče vsekakor izpričuje odgovornost do svojega dela.

Slovar vsebuje okrog 8000 samostojnih gesel. Upošteva živo besedišče (starejši raziskovalci čakavščine so upoštevali le tisto, ki ga ni bilo najti pri Vuku), tj. podaja prerez vrgadskega govora. V njem se zrcali razgibana politična zgodovina tega otoka in njegovega zaledja, zato poleg slovanskega besednega gradiva najdemo tudi izposojenke. Največ je romanizmov (latinskih, italijanskih, beneških itd., pribl. 91%), grecizmov (pribl. 1%), madžarizmov (pribl. 0,5%), germanizmov (pribl. 1%), turcizmov (pribl. 3%), to na-

* Zagreb 1975, JAZU.